

Expectations in Regards to Religious Institutions and Social Integration

From The Postmodern Society's Point of View

Nural SAVCI*

Abstract

In the world where everything shifts so fast and we are becoming more and more individual, the needs for social solidarity and integrations are felt more and more strongly day by day. In the concept of social solidarity and integrations, the role of religion is the gospel truth. We are going to analyse the concepts of religion, modernity and postmodernity and the evolution of expectations along the line of these concepts socially in our study the aim of which is to show whether wishing to see the need for religion and clergymen in the hopes of religion's giving meaning to life as well with the models driven by postmodern concepts and to that end, in order to integrate society, bringing the position of religion and clergymen up for discussions on different platforms and the urge underlying these discussions are traditional attempts for going back to true self or the positivist perception's point of view to religious institutions in the process of our country and the world evolving from modernity to post modernity.

Keywords: Religion, Social Integration, Modernity and Postmodernity, Sense of Us, Charisma

Postmodern Toplum Algısında Din Kurumu ve Toplumsal Bütünleşmeye Dair Beklentiler

Nural SAVCI

Öz

Değişimlerin çok hızlı yaşandığı ve gittikçe bireyselleştığımız dünyada, Toplumsal dayanışma ve bütünlüğe duyulan ihtiyaçlar kendisini günden güne daha net bir şekilde hissettirmektedir. Toplumsal dayanışma ve bütünleşme kavramlarında din mefhumunun rolü yadsınamaz bir gerçekliktir. Dünyamızın ve ülkemizin moderniteden postmoderniteye doğru evrildiği şu süreçlerde

* Assist. Professor, University of Kafkas Faculty of Theology, Department of Philosophy and Religious Sciences, Branch of Sociology of Religions, Kars, Turkey.

Dr. Öğretim Üyesi, Kafkas Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, Kars, Türkiye.

nuralsavci@gmail.com

ORCID 0000-0002-7536-3143

Type / Türü: Research Article / Araştırma Makalesi

Received / Geliş Tarihi: 31 May / Mayıs 2021

Accepted / Kabul Tarihi: 15 June / Haziran 2021

Published / Yayın Tarihi: 11 July / Temmuz 2021

Volume / Cilt: 8; **Issue / Sayı:** 16; **Pages / Sayfa:** 647-661.

Suggested ISNAD Citation: Nural Savcı, "Postmodern Toplum Algısında Din Kurumu ve Toplumsal Bütünleşmeye Dair Beklentiler", *Kafkas Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi*, 8/16 (Temmuz-July 2021), 644-658. www.dergipark.org.tr

dinin yaşama anlam kazandırılmasına yönelik beklentilerinde de, dine ve din görevlilerine duyulan ihtiyacın postmodern kavramların yüklediği modellemelerle görme isteği ve bu amaçla toplumu bütünleştirme adına din, din adamlarının konumunun farklı platformlarda tartışılmaya açılması ve bu tartışmaların arkasındaki itkinin geleneksel öze dönüş çabası mı, yoksa pozitivist algı ile din kurumuna bakış mı, olduğuna dair çalışmamızda, sosyolojik olarak din, Modernite ve postmodernite kavramları ile bu kavramlar doğrultusunda beklentilerin evrilmesi sürecini incelemeye çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Din, Toplumsal Bütünleşme, Modernite ve Post Modernite, "Biz" Olma Şuuru, Karizma.

GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca bir arada yaşama kültürünün, toplumla bütünleşmenin ne kadar önemli olduğu ve bu bütünleşmeyi sağlayan unsurlardan belki de en önemlisinin bir inanç etrafında bütünleşen insanların oluşturduğuna şahit olunmuştur. Toplumun her döneminde önemini koruyan "Din birçok modernleşme teorilerinin paranteze alarak zamanın akışı içerisinde önemini kaybedeceğini düşündüğü fenomen olarak gündeme gelmekle birlikte, bugün gündelik pratik hayat bu teorileri yanlışlamış görünmektedir."¹ Sosyolojik araştırmalar, dinlerin inanç, ibadet ve muameleleri çerçevesinde, farklı zamanlarda ve farklı toplumlarda icra edilmiş biçimleri ve yorumlanmaları ile ilgilenirler. "Dine dair farklı yorumlar, dinin toplumla buluşmasından itibaren ortaya çıkan zihniyet, din anlayışı, mezhep, yönelim, cemaat vb kavramların tartışılmasının da temel zeminini oluşturmaktadır. Öte yandan dini hayatın ekonomi, siyaset, kültür vb unsurlarla yakın bağlantısı, gündelik hayatımızın içinde deşifre olan ve sıklıkla tartıştığımız bir duruma tekabül etmektedir. Dolayısıyla "dini hayat" çok geniş bir tayf içinde görünür."²

Batı dillerinde birbirine bağlanmak anlamına gelen *latincere ligaire* fiilinden türemiş olan din kavramı, toplumsal kurumlar arasındaki önemli kurum olmuştur. Din törensel ve ayinsel faaliyetleri ile toplumları bir araya getirerek, toplumsal dayanışmayı arttırmakta ve güçlendirmektedir. Din psikolojik doyum sağlamanın yanında aidiyet duygusu taşıyan bireyler üretir. Batıda genellikle Aydınlanma Dönemi ile başlatılabilecek değişimler sanayi devrimi ve sonrasında pozitivism olgusunu açığa çıkararak, modernite olarak isimlendireceğimiz sürecin kapısını açmıştır. Modernite, modernlik bizlere güç, coşku, gelişme ve dünyayı dönüştürme olanakları vaad ederken, aynı zamanda sahip olduğumuz her şeyi yok etmekle de tehdit eden bir ortam sunmaktadır. Akıl ve bilimi öncü olarak ele alan modernitede dünyevi olan itibar görmüştür. Postmoderniteyi ise modernite karşıtlığı doğurmuştur. "Postmodern durum ya da söylem modernlik eleştirileri üzerine kendisine yer belirlemeye çalışmaktadır. Bu durum çağımız insanların yaşadıklarında yeni bir anlam dünyası keşfetmelerinden çok, var olan anlam dünyasının daha da bulanıklaşmasını ve belirsizleşmesini gündeme getirmiştir. Böylesine bir belirsizlikte din ve geleneğin postmodernlikle birlikte yeniden ele alınışı da sorunlu bir alana girmek olarak görülebilir."³ Çünkü postmodernizm veya postmodernite dediğimizde öncelikle post önekinde bakarak modernliğin devamı gibi düşündüğümüz bu kavram içerik

¹ Mustafa Tekin, "Türkiye'de Toplumun Dini Hayatında Postmodern Tezahürler, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25/25 (2011), 5.

² Tekin, "Türkiye'de Toplumun Dini Hayatında Postmodern Tezahürler", 6-7.

³ Erkan Perşembe, "Modernlik ve Postmodernlikte Din Problemi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*. 14/14-15 (Haziran 2003), 39.

ve meşruluk olarak tartışmalı bir kavrama dönüşmektedir. Postmodernizm ve Postmodernite arasında kavramsal bir ayırımın gerekli olduğunu söyleyen Byran S turner'a göre "postmodernizmle, büyük anlatıların felsefi eleştirisine gönderme yapılırken, postmodernite kavramıyla enformasyon teknolojileri, globalleşme, yaşam tarzlarının parçalanması yüksek düzeyde tüketici kültürü, malipiyasalar, kamu mallarının serbest bırakılması, ideolojik devletin demode oluşu ve geleneksel yaşamın aşınması gibi özneliklere vurgu yapılır. Turner'ın geleneksel yaşam vurgusu, modernlikle biçimlenene ve olgun mahsullerini bireyselleşme, sekülerleşme, endüstrileşme, kültürel farklılaşma, metalaşma, kentleşme, bürokratikleşme ve rasyonelleşme olarak ortaya çıkaran bir toplumsal durumdur ve Turner, postmodernlikle, modernlikle inşa olan kurumsal yapılaşmaların parçalandığı inancındadır.⁴ Postmodernlik, modernliğin tektiplilik ve evrenselcilik gibi değerlerin uygulanamazlığını kabul eden modernlik olarak da görülmektedir. "Postmodern kuramın ortaya koymuş olduğu çoğulcu toplum tasarımı, bir zamanlar modernliğin yıkmaya çalıştığı şeyler olan cemaat, gelenek, kendi türüne ve kkklerine bağlılık, milliyet gibi bir kısım anti modern unsurları kınayan şeyler olmaktan çıkararak tam tersine dönüştüren bir süreci başlatmıştır."⁵ Tüm bu bakış açılarını göz önüne aldığımızda, postmodernizmin herkesin mutlak hakikat olarak kabul ettiği bir kavramdan daha ötesi olduğunu görüyoruz. Modernitenin dine bakışının fikirsel boyutunun daha da üst düşünce versiyonu ya da dünyevileşmiş şekli olduğuna dair bir algıya sahip olunması da, çalışılan konunun yanlış anlaşılma rezervini tetikleyecek niteliktedir. Çünkü Türkiye'de ve dünyada postmodernite, modernite sonrası düzen olarak algılanmakta ve bu yüzden ülkemizin postmodern bir topluma evrildiği yönündeki anlayışlar dahi felsefi platformda değerlendirilerek, tek yönlü bakış açısı ile bu anlayışın tartışmalı olduğu iddia edilmektedir. Oysaki kendi içerisinde dahi kavramsal bir ayırma ihtiyaç duyulan anlatımlarda, evrilme sürecini enformasyon teknolojileri, globalleşme, tüketici kültürü vs üzerinden ele aldığımızda, bu çerçeveden baktığımızda, ülkemizin postmoderniteye doğru evrildiğini rahatlıkla söyleyebiliriz.

Postmoderniteyi, dağınık toplumun bütünleşme hamlesi olarak gören anlayış üzerinden, dinin bütünleşmeye olan etkisinin de tartışmaya açıldığı bu çalışmada din ve dine yüklenen anlamlar ele alınarak batılılaşma serüveni, ve bu serüvenin kırılma noktası olarak adlandırabileceğimiz Tanzimat hareketi ile birlikte dinin gelişmeye, değişmeye, modernleşmeye engel teşkil edip etmediği konusu günümüze dek uzayan bir problematiğe dönüştü. "Osmanlıdan bu yana dini hayatta ciddi değişim ve dönüşümler yaşanmıştır. Bu değişimlerin ne kadar ve nasıl postmodern süreçten etkilendiği tartışmasını da yapmak gerekmektedir. Bu durum bir anlamda bugünkü dini yaşamın Türkiye toplumuna özel postmodernlik bağlamında teorisini yapmak anlamına da gelecektir."⁶

Dijital platformlardaki bilgi akışının, yapay zekânın, yaşamımıza olan etkisinin gittikçe artan etkilerini konuştuğumuz günlerde, dijital platformlarda paylaşılan bilgi akışının kitlelere çok hızlı ve rahat ulaştığı süreçleri yaşıyoruz. Bilgiye ulaşmada sadece ana akım medya ile sınırlı değiliz. Sosyal paylaşım platformlarındaki bilgi ve yorumlar, her ne kadar zaman zaman asparagas olduğu değerlendirilmelerine maruz kalsa da, etki

⁴ Cem Özkurt, "Postmodernlik ve Çağdaş Toplumsal Yaşantı", *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12/25(Ekim 2020), 288.

⁵ Mustafa Kemal Şan, "Zygmunt Bauman: Modernlik ve Postmodernlik Arasında Bir Sosyolog", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3/11, (2004), 79-80.

⁶ Tekin, "Türkiye'de Toplumun Dini Hayatında Postmodern Tezahürler", 7-8.

alanının gücü toplumsal gerçekliğimiz olarak kabul edilebilir. Toplumun her kesiminden, her yaş grubundan, farklı sosyal statüdeki insanların bir araya geldiği sosyal medya platformları adeta tabii bir saha çalışmasına ev sahipliği yapmaktadır. Bu durum direkt sahaya inmeden, gözlemleyerek, paylaşımların içeriği, verilmeye çalışılan mesajlar, hangi konulara nasıl ve ne oranda tepkiler verildiğini gözleme şansı yaratıyor. Bu durum belki de ileride sosyolojideki sayısal verilerle yapılan analizlerin kolaylaşmasının ön sesleri olabilir. Bizde çalışmamızda bir sosyal paylaşım platformunda imajine edilen din adamı profili üzerinden, halkın beklentilerinin ne yönde olduğunu, hangi yöne evrildiğinin gözlemlenmesi ve bu gözlemlenin postmodern algının bütünleşmeye dair bağlantısı üzerinden okunarak anlamlandırılması noktasında değerlendirildi. Gözleme dayalı bir çalışma olması, net sayısal veri analizleri ile değerlendirilmemesi çalışmayı iddialı kılmamakla birlikte, belki de geleceğin çalışmalarında daha pratik tutumlar sergilenmesi adına önemli olabilir. Ayrıca postmodernite kavramını algoritmayı tersten okuyarak ele almanın, toplumsal beklentilerin hangi yöne doğru evirildiğine dair dikkat çekmeye yönelik bir çalışma olması hedeflenmiştir. Çalışmada zayıf halka, Türkiye’de henüz bırakın postmoderniteyi, modernite kavramının dahi sonuçlarına ulaşmadığı gerçeğinden yola çıktığımızda, toplumsal bir sorunsal postmodernlik algısı üzerinden değerlendirmenin ne kadar doğru olduğu düşünülebilir. Öngörülen bu anlayışın doğruluğu daha net bir kavram olarak karşımıza çıkmakla birlikte yukarıda da ifade edildiği gibi, toplumsal beklenti ve dönüşümlerin evrilme yönüne dikkat çekmeye çalışan, gözleme dayalı bir çalışma olarak ele alınmıştır. Makale boyunca gittikçe yalnızlaşan, bireyselleşen insanın, “biz”lik duygusunun etrafında kenetlenmesinin verebileceği iç huzuru ve bu huzurun ihdasında, dinin bütünleştiriciliği ve bu bütünleşmede “karizma” olarak din adamının rolünün sınanması yönünde olmuştur.

“Biz” olgusunun keşfedilmesi ve etrafında kenetlenilmesi için Weber’in ifadesi ile karizmaya ihtiyaç vardı. Freyer ve Weberyak yaklaşımında karizma cevher ve menşeyle dine aittir ve yukarıda da ifade ettiğimiz gibi din adamının rolü önemlidir. Dünyevileşenlerin dünyasında “Biz” olgusundan ziyade “Ben” olgusu daha ön plana çıkmıştır. Oysa ki “Biz” temelli düşünmek, kolektifin hayrına olanı istemek kavramları günümüz söylemlerinde sıkça dile getirilmektedir. İslam inanç esasları çerçevesinde de bu konunun önemine binaen birlikte dua etme kavramının önemi vurgulanırken, Enes radiyallahuanh’den rivayet edilen bir hadis-i şerifte Muhammed (sav) “Sizden biriniz, kendiniz için arzu edip istediği şeyi, din kardeşi için de arzu edip istemedikçe, gerçek anlamda iman etmiş olamaz” derken “biz” olabilmenin, aidiyet duygusu ile kenetlenmenin inancımızdaki yerini göstermesi açısından da önem arz etmektedir.

Bireyselleşen insanların, yalnızlığının gittikçe ciddi sorunları beraberinde getirebileceği öngörüsü, toplumsal bütünleşmeye ,paylaşım ve dayanışma ruhunu aktive ederek olası sorunları çözebilme yetisine kavuşma isteğini ön plana çıkarırken, yeni arayışları da gündeme getirmektedir. Modernite bireyi ve insanları yabancılaştırarak, sadece kendisi için yaşayan, hazzı batağınaya saplanmış, topluma ve toplum sorunlarına karşı duyarsız bireyler yaratmıştır. Modernitenin ürettiği bu insan tipine karşı bir aksülamel olarak postmodernite doğmuştur. İçerik ve meşruluk olarak kullanımı tartışmalı olan postmodernizm, kimilerine göre, dağınık toplumu, yeni bir mitosla bütünleştirecek yapı olarak kabul edilmektedir. Postmoderniteyi bu kabul edilmiş içinde ele alarak, günümüz toplumlarında, gönüllülük esasına dayalı olarak kurulan, sivil toplum kuruluşlarının bu amaca yönelik olarak birçok faaliyeti başarılı ile yürüttüklerini

görebilmekteyiz. Bizim amacımız moderniteden, postmoderniteye doğru evrilen toplumumuzda toplumsal dayanışma ve bütünleşmede hemen her devirde öncü rol oynayan din kurumu ve bu kuruma dair postmodernist algı içindeki beklentilerin gözlenmesi yönünde olacaktır.

Geçtiğimiz dönemlerde, özellikle batıda sanayi devrimi, pozitivist akım ve modernite kavramları etkili olmuştur. Pozitivizmin ve modernitenin ortaya koyduğu kavramlar doğrultusunda din kurumunun varlığı ile bu kurumun insanlar ve toplum üzerindeki etkilerinin sorgulandığı bir dönem olarak tanımlayabileceğimiz bu devre, bizimde batı toplumları ile modernite adına ilk ciddi temaslarımızın başladığı döneme denk gelmektedir. Bu dönemin düşünsel yapısı, Osmanlı entelijansiyaasını da yakından etkileyerek, toplumumuz üzerindeki yansımaları uzun yıllar devam etmiştir. Din ve din kurumunun varlığı ve yapısının sorgulandığı dönemlerle, bu sorgulamanın, belli kesimler tarafından günümüze dek devam edegeldiğini görmekteyiz. Fakat bir farkla, artık bu tarz konular sadece kendini entelijansiya olarak addeden gruplar tarafından değil de, sosyal medyanın kullanımındaki artışla doğru orantılı olarak, bazen ironi içeren söylemlerde, bazen de sloganvari söylemlerde kendini göstermektedir. Din ve din kurumunun varlığına ve çalışanlarına dair gittikçe artan bu tarz paylaşımların daha detaylı incelenmesi gerekmektedir. Toplumsal haritamızda din kurumunun nerede olduğu ile ilgili çalışmaların, gerek değerlerimizin yaşatılmasına yönelik sorunsalımızda, gerekse de toplumsal dayanışma ve bütünlüğümüzün devamı noktasında ciddi önem taşımaktadır.

Bu önemi anlatma adına çıktığımız yolda, moderniteden postmoderniteye evrilen toplumumuzda, din kurumu ve din adamlarına yönelik olarak yapılan paylaşımların arka planında "ironi" içerenlerde dahil olmak üzere, dinin karizmasına duyulan ihtiyacın yansımaları mı olarak göreceğimizi, ya da modernitenin dünyevileştirdiklerinin, dine ve din adamlarına yüklemeye çalıştıkları olumsuz argümanlar ile dine duyulan ihtiyaç ve güven algısının sorgulanması gereken bir hareket olduğu izlenimini uyandırarak, verilmeye çalışılan sübliminal mesajlar olarak mı okumamız gerektiği, ya da halen ülkemizde katı pozitivism algısının devam ettiğine yönelik mi okumamız gerektiğini tartışmaya açmak istedik.

1.Dinin Tanımı ve Önemi

Tarihsel süreçte insanın var olma çabası içinde, birliktelik ruhunun ne kadar önemli olduğu, yaşamı anlamlı kılan üretmenin ve paylaşmanın var olma bilinci içinde gerçekleştirilebildiği, gerçeğinden hareketle birbirinden farklı özellikler gösteren biz insanların toplumsal bütünleşme içinde, birbirleri ile uyum içinde yaşama çabasında olduğumuz aşikardır.

Bu bütünleşmeyi sağlamada din mefhumu kuşkusuz çok önemlidir. Batılı bakış açış ile ilk din sosyoloğu olarak kabul edilen Emile Durkheim 'e göre din "kollektif olan ne varsa hepsini içinde barındıran bir yapıdır ve bu nedenle tahlil edilmeyi hak eden kurumların başında yer alır."⁷⁸⁹ Böylesine başat bir konumda yer alan din kavramının tanımlanmasında farklılıklar olmakla birlikte genel kaniya göre din, insanlık için bir ihtiyaç olup, toplumu ayakta tutan temel esasların başında yer almaktadır. "Din sözcüğü

⁷ Kaan Polatlar, *Durkheim'in Din Sosyolojisi* (İstanbul, Doğu Kitabevi, 2019), 9.

⁸ Muammer Tuna(ed), *Sosyolojiye Giriş* (Ankara: Detay Yayıncılık, 4.Basım, 2018), 245.

⁹ Zeki Arslantürk, *Din Sosyolojisine Giriş* (İstanbul, Çamlıca Yayınları,2015)52

batı dillerinde birbirine bağlanmak anlamına gelen "religaire" fiilinden türemiştir. Sözcüğün Arapça kökeni ise, hükmetmek, idare etmek, boyun eğmek, ibadet etmek anlamlarında kullanılmaktadır. Din temelde iki ana unsur üzerine kuruludur. Kendisine inanılan "kutsal "ve ona inanan "örgütlü insan kümesi" Nitekim E.Durkheim'a göre din, kutsalla, yani diğerlerinden ayrılmış ve yasaklanmış şeyle ilgili inançlar ve amellerden oluşan tutarlı bir sistemdir."⁸

Dinin tanımlanmasındaki çok çeşitliliğin arkasında, her toplumun kendi kültür potasındaki anlayış ve birikimlerini, yaşam biçimlerini göz önüne alarak bir değerlendirme içine girmesinden kaynaklanmaktadır. "Çok eskiden beri din toplumun ayakta kalması, istikrarı ve işleyişi konularında çok önemli görevler üstlenmiş; belirli dönemlerde dini kurumlar, toplumun her alanında yol gösterici olmuştur. Din insanların tabiat ve toplumla ilgili olguları açıklama çabalarında onlara yardımcı olmuştur. İnsanlar arası ilişkileri düzenlemek için birçok dini norm ortaya çıkmıştır. Bu normlar zamanla kristalleşerek, kemikleşerek, sistemleşerek dini kurumları oluşturmuşlardır."⁹

Toplumsal dayanışma ve bütünleştirmede "geleneksel toplumda, toplumsal örgütlenişin temel dayanaklarından birini oluşturan din, sosyolojinin de temel çalışma alanlarından birisini oluşturmaktadır. Modern kapitalizmin ortaya çıkarmış olduğu sorunlardan birisi olan yabancılaşma olgusu ile birlikte bireysel ve toplumsal yaşantının anlamsızlaştığı yönündeki yorumlar, yaşama(yeniden) anlam kazandırılması eğilimlerini ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda dine, yaşama anlam kazandırılması beklenen bir anlam atfedilmiş ve bundan dolayı din modern sonrası dönemde, yeniden toplumsal düzeyde önem ve ağırlık kazanmaya başlamıştır."¹⁰ Dinin toplumsal kurumlar arasında en önemli kurum olduğunu Durkheim gibi Giddens da ifade etmektedir. Giddens' a göre "Tüm dinler, düzenli olarak inananların bir araya geldikleri törensel ve ayinsel faaliyetler içerir. Bir araya getirme özelliği bulunan bu törenler ve adetler toplumsal dayanışmayı artırmakta ve güçlendirmektedir"¹¹

1.2.Sosyolojik Olarak Din

Toplumunu inceleyen bir bilim olarak sosyoloji ise dinin ne olduğu ile değil, dinin toplumsal yapısı ile ilgilenmektedir. Din sosyolojisi dini kurumların farklılaşması ve örgütlenme yapılarının nasıllığı ile ilgilenirken, din toplumsal dayanışmanın ana kaynağı olarak görülür. Hatta sosyologlarca din, insanların kişisel, manevi ve psikolojik öğelerinden ziyade, toplumsal güç elde etmek adına, bir arada bulduklarını ve daha dünyasal amaçlarla bir araya geldikleri anlayışını kabul etmektedir.

Tüm vecheleri ile ele aldığımızda din sosyologlarınca toplumsal bir kurum olan dinde, "tüm dinler, düzenli olarak inananların bir araya geldikleri törensel ve ayinsel faaliyetleri içerir. Bir araya getirme özelliği bulunan bu törenler ve adetler toplumsal dayanışmayı arttırmakta ve güçlendirmektedir."¹²

Din toplumsal bütünleşme ve dayanışmayı güçlendirmesinin yanında toplumların kendilerini tanıma ve tanıtmaya aracı olması ile de önemlidir. "insanların kendi varlıklarının ve kendi varlıklarını çevreleyen toplumsal ortam bilincine varma yollarından biridir.

¹⁰ Tuna, *Sosyolojiye Giriş*, 191.

¹¹ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, çev. Eren Rızvanoğlu, Mehmet Ali Sarı(İstanbul: Kırmızı Yayınları,) 1.Basım, 2001), 581.

¹² Giddens, *Sosyoloji*, 585.

Toplumlar başka toplumlarla karşılaşır, farklılıklarının bilincine vardıkça, dinler her şeyden önce toplumların kendilerini tanıma ve tanıtmaya aracı olmuşlardır."¹³

1.3. Toplumsal Bütünleşme ve Din

Toplumsal bütünleşme, farklılaşma, İşbirliği, Zıtlık, Adaptasyon gibi kavramları içinde barındırır. Bütün insanlık tarihi boyunca insanın diğer canlılardan farklı olarak "üniform, yani tek tip bir yapı arz etmediğini göstermektedir. Bu çeşitli oluşun, vücut yapısı, cinsiyet, yaş, zekâ düzeyi ve benzeri doğal özelliklere ek olarak gelir durumu, eğitim, şöhret-bilinirlik, soy gibi toplumsal nitelikleri de kapsamaktadır. Rousseau'ya göre "tabii" ve "toplumsal" farklılıklar biçimindeki bu ayırımın, en sonunda sosyal bir mahiyet arz ettiği bilinmektedir. Sonuçta bu farklılıkların tümü, toplumlara hiyerarşik bir karakter kazandırma hususunda yardımcı olmaktadır."¹⁴ Sosyolojide "toplumsal farklılaşmayı konu alan çalışma alanı toplumsal tabakalaşmadır. Tüm toplumlar tarihi boyunca toplumsal farklılaşmaların olduğu bir gerçektir. Bununla birlikte içinde yaşadığımız kapitalist toplumda toplumsal farklılaşma, toplumsal sınıflar adıyla anılmaya başlamış ve kısmen daha sistematik bir hal almıştır."¹⁵

Farklılaşmanın, toplumsal sınıflar, tabakalaşma kavramı ile anıldığı günümüz dünyasında, toplumsal bütünleşme kavramının gelişimi ve devamına yüklediği anlam daha bir dikkat çekmektedir. "Bütünleşme süreçleri sosyalleştirme süreçleri olarak da ifade edilmektedir. Bu anlamda sosyalleştirme, grupla bütünleşmeyi sağlamak için ferde hedefli ve amaçlı, dış ve iç davranış örneklerinin aktarılmasını sağlayan, belli şahıslar arasındaki etkileşim sürecidir. Bu aktarma ile fert içinde bulunduğu toplum ve kültürün normlarını öğrenerek o toplum ve kültürde kendisine düşen sosyal rolleri yerine getirmesini sağlayacak bilgi, görgü, beceri ve alışkanlıklara sahip olur. Böylece ferdin belli bir toplumun sosyo-kültürel normlarını benimsemesi ile o topluma üyeliği gerçekleşir. Ferdin belli bir toplumun ve kültürün davranış kalıplarını öğrenmesi, benimsemesi ve davranış haline dönüştürmesi bir etkileşim sürecinde gerçekleşir."¹⁶

Sosyalleştirme veya bütünleştirme süreçleri içerisinde din mefhumu oldukça önemlidir. "dinler kendisine inanan insanlara ihtiyaç duyduğu kadar, insanlarda çeşitli nedenlerle dine ihtiyaç duymaktadırlar. Bu demektir ki din ve ilişkisi tek yönlü değil, aksine birçok nedenden dolayı karşılıklı olmaktadır. Dinler inanan insanlara, başta psikolojik doyum sağlamak gibi bireysel olanların yanı sıra, onu birçok bakımdan aşan daha geniş çerçeveye sahip işlevlere sahiptirler. Şöyle ki dinler, mevcut toplulukta veya toplumda insanlara mensubiyet şuuru, birlik hissi ve grup şuuru sağlamaktadır. Bunun yanı sıra Andrew Greely' in işaret ettiği gibi;

Din üyelerinin nihai bağlılıklarını paylaştıkları ve vasıta ile birbirlerine temel güçlü dayanaklar sağladıkları genel gruba ait olma duygusunu taşıyan şahıslar üretir"¹⁷

¹³ Ertan Eğribel-Ufuk Özcan, Baykan Sezer, *Toplum Farklılaşmaları ve Din Olayı* (Sosyoloji Yıllığı 25)-Baykan Sezer Kitapları-3(İstanbul: Doğu Kitabevi, I.Baskı, 2017), 23.

¹⁴ Zeki Arslantürk-Niyazi Akyüz, "Sosyal Süreçler ve Sosyoloji", *Din Sosyolojisi*, ed. Emine Öztürk (Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2020), 173.

¹⁵ Tuna, *Sosyolojiye Giriş*, 192.

¹⁶ (Arslantürk-Akyüz, 2020).

¹⁷ Hasan Şen, "Din Sosyolojisi", *Sosyolojiye Giriş*, ed. Muammer Tuna (Ankara: Detay Yayıncılık, 4. Baskı, 2018, 245.

2.Modern ve Postmodern kavramlar Doğrultusunda Dinin Bütünleşmedeki Rolünden Beklentiler

2.1.Modernite

Postmoderniteyi merkeze alarak yapılan çalışmalarda, modernliğe uğramadan sağlıklı analizler yapmanın zor olduğu, moderniteyi anlamak için moderniteye gitmenin gereklilik olduğu düşüncesi öncelikle bu kavramı açıklamayı zorunlu kılmaktadır.

İngilizceye Fransızca moderne kelimesinden geçen "modern" sözcüğü Latince'de "hemen, şimdi" anlamında *moda* ve aynı dildeki *modernus* kelimesinden gelmektedir.¹⁸

Latince modernus kelimesinden gelen "şimdide olan, hâlihazırda bulunan" anlamına gelen *moderniteantique*(eski, kadim) kelimesi ile karşıt anlamlıdır. "modernliğin paradoksal doğasını en iyi ifade eden çalışmalardan biri Mashall Berman'ın "Kati Olan Her şey Buharlaşıyor" isimli kitabıdır. Berman'a göre bir dünya karma etkinliği olarak modernlik insanın önüne serilen birçok imkân ve zorluk arasında kendi hikâyesini kaleme almasıdır. Yaratım ve yıkım, ilerleme ve çürüme yan yana yürürken, Marx'ın deyişiyle "nesnelerin üzerindeki kutsal hale" çekip alınmıştır. Modernlik insanın *feth* etmesi ve kendi elleriyle boşaltması ve yeniden doldurması gereken bir evren tahayyülüne hayat verir. Modern olmak bizlere serüven, güç, coşku, gelişme, kendimizi ve dünyayı dönüştürme olanakları vaad eden; ama bir yandan da sahip olduğumuz her şeyi, bildiğimiz her şeyi, olduğumuz her şeyi yok etmekle tehdit eden bir ortamda bulmaktır kendimizi".¹⁹

Aydınlanma hareketi ile birleşerek, Descartes' le felsefi temelini bulan *modernite* insanlığa eşitlik, özgürlük, refah vs gibi unsurları vaad etmiştir. "kendine akıl ve bilimi öncü olarak alan bu anlayışta, dünyevi olan büyük bir itibar görmüş, özne iradesi ile dünyasını tesisi eden bir konuma yükselmiştir. Zaman içinde toplumsal yaşamda ortaya çıkan problemler, modernitenin gerek bilgi teorisini gerekse de pratik alandaki uygulamalarını tartışmalı hale getirmiştir. Söz konusu tartışmalar, problemlerin tespiti ve çözümünü noktasında birçok düşünsel ve politik akımı beraberinde getirmiştir."²⁰ Fakat içlerinde en dikkat çekici olanı *moderniteyi* neredeyse reddeden *postmodern* paradigmadan gelmiştir.

2.2 Postmodernizm

Modernitenin biricik doğruluk olduğu savının sorgulanmasına ve "modernitenin doğal sınırlara eriştiği düşüncesine"²¹ dayanan bu anlayış1960'lı yıllarda yeni bir mimari akımı tarif etmek amacıyla ortaya çıkmış olsa da, ilerleyen dönemlerde anlam genişlemesi ile moderniteye yönelttiği eleştirilerle tanınmıştır. Başındaki post ekine bakarak modernliğin devamı gibi düşündüğümüz postmodernizm kullanımı aslında modernite karşıtlığı,büyük anlatıların ideolojilerin insanlığa trajik deneyimler yaşattığı iddiasından yola çıkarak onları rededer. Fakat yerlerine bir şey koymaz. İşte tamda burada onu özel kılan taraf ortaya çıkar. Çünkü insanlığa bütünün hayrına çıktığını iddia eden düşüncelerin hüsrarla sonuçlandığını bu yüzden herhangi bir düşüncüyü alternatif olarak sunmanın

¹⁸ Raymond Williams, *Anahtar Sözcükler*, çev. Savaş Kılıç, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007), 251.

¹⁹ Mehmet Emin Balcı, *Modernliğin Sosyolojisi*, (İstanbul üniversitesi Açık ve Uzaktan eğitim Fakültesi, Sosyoloji Lisans Programı Ders Kitabı), 7.

²⁰ Hasan Şen, "Modernite Sonrası Sosyoloji Teorileri", *Sosyolojiye Giriş*, ed. Muammer Tuna(Ankara: Detay Yayıncılık, 2018), 81.

²¹ Hasan Şen, "Postmodernizm", ed. Muammer Tuna (Ankara: Detay Yayıncılık, 2018), 85.

doğru olmadığı anlayışı onu moderniteye göre özel kılmaktadır. Bauman'a göre, postmodernlik, tektiplilik ve evrenselcilik gibi modernliğin merkezi değerlerinin işaretlerini tersine çevirirken, bir bakıma kendi orijinal projesinin uygulanamazlığını kabul eden modernliktir.

"Postmodern teorisyenler, modernitenin bireyi ve toplumu yabancılaştırdığını iddia etmişlerdir. Onlara göre insanların artık daha yüksek amaçları uğruna ölmeye degecek bir şeyleri yok. Çünkü insanlar sadece kendisi için yaşayan ve hazcılık batağına saplanmış ve başkalarına ya da topluma karşı daha kayıtsız hale gelen hep bana kuşağı ortaya çıkarmıştır."²² Modernite de insanların yaşadıkları çevreye ve kendisine karşı yabancılaştığına inanılmaktadır." Alain Toureine'e göre, modernlik gelmiş olduğu noktada anlamsızlığa boğularak yitmektedir. Dahası insanlar Pazar merkezli düşünmeye endekslenmekte, bunun sonucu olarak ne eşitsizlik ile ne de ekolojik ve toplumsal yıkımla ilgilenmektedir."²³

Postmodernizm kullanımı aslında tartışmalı bir deyim olup, "içerik ve meşruluk olarak da bu tartışmalı çağı, kimine göre çevreci veya yeşilci, bazılarında göre çoğullaşma ve parçalanma ve nihayet bir gruba göre de yeni mitosla dağılık toplumun yeni bir bütünleşmesidir."²⁴ Farklı bakış açısına sahip düşünürler dini, modernliğin parçalayıp kırılğan hale getirdiği toplumsal gerçekliği onarmanın çaresi olarak görmekteler. Bu anlayış çerçevesinde dinin bütünleştirici, dönüştürücü etkisini yeniden ihdas etmek adına postmodernizm dine dönüğe imkân tanıyan bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır." Postmodernite, dine şahıslar arası bir konum tayin etmektedir. Bu anlamada postmodernite, dini özel alana inhisar ettirmektedir. Çünkü postmodernite, özel alana rağbet ederek, dinsel canlanmayı da teşvik etmektedir. Modernizm, sekülerizasyon yoluyla dinsel inançların kaybolacağını öngörürken postmodernizm ise bu anlayışı reddederek, dinsel canlanmanın sekülerizasyonun ortadan kalkması sonucunu doğuracağını kabul etmemektedir."²⁵

Modernite ve postmodernite kavramlarının ortaya koyduğu yapılar ışığında dinin bütünleştirici ve yaşama anlam kazandırıcı beklenti noktalarını, bu kavramlara yüklenen anlamlar doğrultusunda ele alarak, Türk toplumundaki "biz" olma şuuru ve dine yüklenen misyonun, postmodern kavramlar ışığında, dini kurumlardan beklenen çevreci yaklaşım ile gittikçe kabuğuna çekilen bireylerin kabuklarını kırarak, yardımlaşma ve bütünleşme adına sergiledikleri *ironi* bazlı hikâye üzerinden ele almaya çalışacağız.

3. Biz Olabilme Kavramı ve Din

3.1."BİZ" Olgusu

Organizasyon gerektiren, işbirliğine ve işbölümüne dayalı işlerin icrasında, omuz omuza vererek, güç birliği yapmanın, başarıya ulaşmada ve sosyalleşmedeki katkısı tartışma götürmez bir gerçekliğimizdir. "Biz" şuuru," ben" duygusuna nispetle Allah rızasına daha yakın olup, dualarda dahi sadece kendin için değil "herkesin iyiliği için dua etmenin" ya da günümüz söylemlerinde sıkça dillendirilen kolektifin hayrına istemenin önemine vurgu yapılmaktadır. Birlikteliğin, yardımlaşmanın biz olabilme şuurunun

²² Şen, "Postmodernizm", 85.

²³ Şen, "Postmodernizm", 86.

²⁴ Hasan Yıldız, "Postmodernizm Nedir", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13.

²⁵ Perşembe, "Modernlik ve Postmodernite Din Problemi".

verdiği mutluluğun günümüz görüntüleme teknikleri ile de görülebiliyor olması *biz olabilme ve aidiyet duygusunun ne denli önemli olduğunu göstermesi açısından önemlidir*. "insanın geçici değil, kalıcı, sürdürülebilir keyif halini hissedebilmesi için biz sorumluluğuyla ilgili bir şey yapması lazım. Beyin üzerine yapılan araştırmalarda gösteriyor ki, kişi ne zaman "biz" ile ilgili bir şey yaparsa beyin dopamin salgılamaya başlıyor. Tek koşulu bu "biz" in onun içinde, var oluşunda yer alması. Biz' in karşı tarafında "ben" var. Peki, o "ben"le ilgili bir şey yaptığında amacın ne? Muhtemelen sosyal kimliğinin, mevki makamının, malının, mülkünün, itibarının güçlenmesi vs Bunların verdiği haz geçici Halbuki "biz" temelli mutluluk kolay bitmez"²⁶ diyen Doğan Cüceloğlu, paylaşmanın sağladığı mutluluk içinde, veren-alan ilişkisine ihtiyaç duyulduğu, paylaşma azminde ve isteğinde olanın, bu isteğini fiiliyata dökmek için paylaşılan duyulan ihtiyaç ile, alma-verme dengesi içinde mutluluğun sağlandığını ifade etmektedir. Yine "Bireysel çıkarlarının sınırları içinde kaldığı sürece insan, hayatında anlam bulamaz. Anlam için "biz"i keşfetmesi lazım. Biz'i keşfeden ve kendi potansiyelini geliştirerek olabileceğinin en iyisi olma yoluna girmeye niyet eden insan ise hiçbir zaman çıktığı yolculuktan pişmanlık duymaz"²⁷

3.2. "Biz"i Oluşturmada Karizmanın Önemi

Karizma Yunanca asıllı bir kelime olup "dilimizde bir tür ilahi ilham yeteneği veya ilahi hediye, kutsal ya da Tanrı vergisi, bağış, doğuştan gelen bir armağan/saygınlık, serbestçe bağışlama, lütuf, inayet, kerem, hidayet ve bir kimsenin müstesna, deruni güce sahip olması gibi anlamlara gelmektedir."²⁸

Bu kavram sosyal bilimlere Weber tarafından kazandırılmıştır. Tanrı vergisi, olağandışılık istisnai güçlerle donatılmış olmak gibi ifadeler içermekte, aşkın olmayı ve karizmanın özgün boyutunu meydana getirmektedir. "Weber' in karizma tartışması baştan sona, gizli yada açık şekilde hem liderin özellikleri hem de misyona bir aşkınlık atfeder. Liderin özellikleri noktasında doğaüstü, insanüstü ya da istisnai tanımı yapılırken, misyonuna yönelik yeni, günlük rutinin dışına çıkma, sıra dışı devrimci nitelermeleri yapılır."²⁹

Weberkarizma kavramını egemenliğin üç içsel gerekçesi ve meşrulaştırması bağlamında ele alır. Ona göre "Olağanüstü ve tanrı vergisi kişiliğin (karizma) otoritesi, yani kişiye duyulan mutlak bağlılık ve güvene, onun kahramanlığına ya da başka niteliklerine inanmaya dayanan otoritedir. Bu karizmatik otoritedir. Peygamberlerin otoritesi böyledir."³⁰ Weber'e göre karizma her türlü patrimonyal egemenliğin, rasyonel yönetime bağlı olan bütün tekdüzeliklerinin karşısında olup "karizmatik kahramanları ve peygamberleri tarihin gerçek devrimci güçleri olarak görmüştür. Çünkü egemenlik bir şekilde bütün geleneksel ve rasyonel normları bozmak ve bütün değerleri dönüştürmek

²⁶ Doğan Cüceloğlu, "Kendini Keşfetmeye Zorluklarla Başa Çıkmaya Var mısın" (Deniz Bayramoğlu), *Varmısın* (İstanbul: Kronik Kitap, 4.Basım, 2021), 43-44.

²⁷ Cüceloğlu, "Kendini Keşfetmeye Zorluklarla Başa Çıkmaya Var mısın", 59.

²⁸ Sefer Yavuz, "Bir karizmatik Otorite Örneği Olarak İmamet ve Mehdi Anlayışı: Türkiye Caferileri" (İğdır Örneği), *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13/25 (Ocak 2015), 1-35.

²⁹ Yavuz, "Bir karizmatik Otorite Örneği Olarak İmamet ve Mehdi Anlayışı: Türkiye Caferileri" (İğdır Örneği", 11

³⁰ Max Weber, *Sosyoloji Yazıları*, çev, Taha Parla, (İstanbul: Hürriyet Vakfı Yayınları, 3.Baskı, 1993), 81.

olup, devrimci bir tavrıdır."³¹ Karizma ve karizmatik şahsiyet tiplerinde dini liderlik en temel olanıdır. "Freyer, Weberyen yaklaşımda karizmanın cevher ve menşe itibarıyla, dine ait olduğunu belirtir."³²

3.3. Postmodern Algılarda Dini Liderlerden Beklentiler

Dinin toplumu bütünleştirmedeki rolü, birleştiriciliği ile dini söylemlerde yardım etmenin paylaşmanın, sosyal adaletin tesisine hizmet etmenin önemi sık sık vurgulanmaktadır. Fakat kolektif yaşamın, artık gittikçe kalabalıklar içinde yalnızlaşmaya doğru evrilmekte olması da ciddi sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. İnsanlarda asıl olan "ben" duygusu yerine "biz" duygusu ile hareket etmek ve bu duygunun, insan psikolojisine olan olumlu etkisi ve bu etkinin devamı niteliğinde "biz"lik olgusunun oluşturulmasında din ile ilişkilendirilen bir figüre duyulan ihtiyaç yani "karizma, alışılmadık (rutin ve gündelik olan şeylerin dışında), kendiliğinden (yerleşik toplumsal formlara zıt olarak) ve yeni hareketlerle yeni yapılar için yaratıcı etkileri olan bir"³³ insana duyulan ihtiyaçtan söz ediyoruz. Kavramların yeniden değiştiği, moderniteden postmoderniteye doğru evrildiği süreçlerde, bu karizmanın inanç ve geleneğin de etkisi ile din adamlarından beklenmesinin nedenselliği tartışılacak konu olsa da, realitede böyle bir beklentinin varlığından söz edebiliriz.

Postmodernite kavramı ve kullanımı her ne kadar tartışmalı olsa da, çalışmamıza esas aldığımız tanım, moderniteye karşıt olarak ortaya çıkan, içerisinde yeşilci, çevreci anlayışlar ile dağınık toplumların yeni bir şekilde bütünleşmesine imkân sağlayan kavram şeklinde ele alarak bu tanım doğrultusunda yolumuza devam ediyoruz.

Kent kültürü ve sosyolojisinde, sosyal çözülme ve bu çözülmenin beraberindeki bireyselleşmenin ve "ben" duygusunun egemen olduğu yapının hızla yükselişe geçtiğini gözlemlemekteyiz. İşte tam de bu noktada, bir sosyal medya platformunda paylaşılan yazının ilgimi çekmesi ile başlayan süreci kaleme almaya niyet ettim. Yazıda "Bizim Mahallenin İmamı" başlığı ile "imamın cuma namazı sonrası toplanan sadakalarla her yıl, cemaati ile birlikte karar verdikleri ve seçtikleri bir bölgeye giderek ağaçlandırdıkları, sonra camiinin altındaki yeri mutfağa dönüştürerek, orayı aşevi olarak kullandıklarını ve mahalledeki hanımların gönüllülük esasına dayalı olarak bu aşevinde dönüşümlü olarak hizmet verdikleri vs gibi bir anlatım ve yazının sonunda o mahalle nerede merak ettiniz değil mi? O imam kim diye merak ediyorsanız, o imam yok, öyle bir mahalle hiç olmadı " derken, her ne kadar ironi yapılmış olsa da, genel kanı olarak baktığımızda son dönemlerde Ülkemiz insanların her şeyi çalاکalem ele aldığı dijital platformlarda, bilhassa din adamlarının mesleki kimliğini sorgulama noktasına gittiklerini gözlemlemekteyiz. Tabi ki burada bilinçli olarak bir serzenişten mi yoksa kitle psikolojisindeki söylemlerle çalاکalem bir serzenişten mi bahsettiklerini bilmiyoruz.

Her ne açıdan bakarsak bakalım düşünceler olumlu ya da olumsuz olsa da bir beklentinin var olduğu, o beklentinin de postmodern dünyada her şeyin dijital platforma döküldüğü ve gittikçe yalnızlaştığımız dönemlerde, aslında "ben" şuurundan sıyrılarak "biz" şuru içinde olmanın, başkaları içinde bir şeyler yapabilmeyi hazzını ve bu hazzı

³¹ Yavuz, "Bir karizmatik Otorite Örneği Olarak İmamet ve Mehdi Anlayışı: Türkiye Caferileri" (İğdır Örneği", 5.

³² Yavuz, "Bir karizmatik Otorite Örneği Olarak İmamet ve Mehdi Anlayışı: Türkiye Caferileri" (İğdır Örneği", 11.

³³ (Marshall, 1999).

yaşamada ve devam ettirmede de bir lider etrafında kenetlenmeye duyulan özlem yatmaktadır. "Weber'e göre dinden etkilenen hareketler çarpıcı toplumsal değişimlere neden olmuşlardır."³⁴

Aslında yukarıda ifade ettiğimiz tarzdaki yapılanmaların oluşumunda ve devamında birçok sivil toplum kuruluşunun aktif bir şekilde rol aldığını biliyoruz. Bu kurumların toplum yararına yaptığı çalışmalar, takdire şayan çalışmalar olup, *bizlik* bilincinde olma ve bütünleşmeyi sağlamada önemli bir görevi ifa etmektedirler. Bu tarz kurumlarla tanışmamış olan çok sayıda insanımızın da olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda, çoğu insanda var olan yardımlaşma ihtiyacı, verme-alma dengesinin yarattığı huzuru sağlamada din kurumunun devreye girmesini beklemeye dair gizil bir isteğin ironi içeren bu anektotla dile getirildiğini düşünmekteyiz. Biliyoruz ki insanlarımızın "biz" olma duygusunu en rahat kendi kimliklerinde ifade ettikleri alan hiç kuşkusuz ki mensubu olduğu din ve o dinin yardımlaşma, paylaşma ölçütleriyle insanlara verdiği güven ve huzurdur.

Sivil toplum kuruluşları, toplumsal yapıyı etkileyen, dönüştüren ve hareket ettiren, ona ivme katan bir faktör olarak modern dünyada etkisini hissettiren sosyal bir kurumdur. "sivil örgütlenmenin esasında dostluk, arkadaşlık, birlikte bir şeyler başarma duygusu, kolektiflik ve insanların gönüllü olarak bir araya gelip bir şeyler yapmaya çalışması gibi etkenler vardır. Bir sinerji ve güç birliği duygusu içeren Sivil Toplum, insanların tek tek yapamadıkları şeyleri beraber yapması anlamına gelen bir şey. O anlamda, sivil toplum, bir birlikteliği, gönüllülüğü, dayanışmayı temsil ediyor. Bu sebeple bu tür kuruluşlar, büyük oranda faydacı ve paracı olmaktan çok dayanışmacı, gönüllü ve idealist çalışma yapabilecek insanlardan kadro kurmaktadır. Çünkü altından kalkılabilmesi güç olan işleri başarmak için bu bir zorunluluktur."³⁵ Sivil Toplum Kuruluşları aktiviteleri ile taban bularak varlıklarını devam ettirirler. Bu aktiviteler eğitimden sağlığa, çevre sorunlarından, gelişme ve ilerleme çalışmalarına değin geniş bir yelpazede kendilerini hissettirirler. Ekosistemin korunmasına yönelik aktiviteler yaparak, ağaç dikim etkinlikleri düzenleyerek, hem tabiata hem de kendi ruhlarına güzellik tohumlarını ekmekteler. İşte tam da burada, bu tarz faaliyetler zincirinin organizasyonlarında, imajine edilen camii imamının fidan ekimine önyak olduğu, ihtiyaç sahiplerinin karınlarını doyurabildikleri mekânları açarak, hayırlı işlere vesile olunan çalışmalarda, en önemlisi de alma-verme dengesinde alanlar kadar, verebildikleri için, dinimizin emrettiği hayırlı işlerde buldukları için, yaptıkları işlere dört elle sarılan insanlar ile bu birliktelik ruhunun organize edildiği, güvenilir bir kimlik ve kurum çerçevesinde gerçekleştirmenin arayışı olabilir.

Ya da ironi içeren bu anlatımlarda din adamlarının vazifeleri ve yaptıkları itibarsızlaştırılmaya mı çalışılmakta? Çünkü bu tarz paylaşımlar hangi meslek grubu çalışanı olursa olsun yaptıkları fedakârca çalışmaların göz ardı edilerek birkaç konu üzerinden eleştiriliyor olunmalarına sıcak bakmazlar. Bu tarz olumsuz imaj oluşturulma çabaları, çalışma şevklerinin kırılmasına vesile olabilir. Toplum nezdinde oluşturulan ya da oluşturulmaya çalışılan olumsuz algıyı nötralize etme çabası içerisine girebilirler, bu da asıl yapmaları gereken işlerine odaklanmada onları sıkıntıya sürükleyebilir.

³⁴ Giddens, *Sosyoloji*, 586.

³⁵ Mustafa Talas, "Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi" *Türklük Bilimi Araştırmaları XXIX /Bahar (2011)*, 389 <<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tubar/issue/16970/177312>>,Tubar, XXIX/2011, 389.

Tabi ki varlık sınırlarının zedelendiği hiçbir şeye kayıtsız kalınması doğru değildir. Asıl olan algoritmanın tersten okunması olabilir mi? Ruhu besleyen kanalların paylaşım, faydalı olma, kendinin dünyaya gelmesindeki anlamı bilme ve kendini gerçekleştirme yolunda, iç yolculuğunda sana yol gösteren, önünü açan, ışığıyla karanlığa derman olan yapısal süreçlerde bulunma isteği olabilir mi?

Ya da, moda akımlarla sloganvari söylemlerle hareket etmenin, birey olarak kabul görmenin ön şartı olarak sloganlaştırılmış anlayışlarla hareket ederek beğenilme arzusunda mı yatmakta? Veya latent bir işlevsellikle kendini bulma yolunda rehberini ararken dinin ve din adamının önemini anlatma gayreti mi? Ruhunu mutmain etme yolundaki arayışta, rehberini istediği adreste bulamıyor olmanın serzenişi olarak mı düşünülmeli?

Veya imajine edilen camii imamı üzerinden, rehber eşliğinde kendini bulma yolculuğunda, ekosistemin ahenkli çalışması yönünde çaba harcayan, insanlara yardım edilmesi ve paylaşımın önemini vaz' ederek, bunu bizzat, cemaati ile organize ettiği faaliyetler zinciri ile hayata geçiren, söylemlerini eyleme dönüştüren, rol-model olan din adamlarına duyulan ihtiyacın farklı anlatımlarla tezahürü olarak mı okumalıyız.

Bu ve bunun gibi dijital platformlardaki paylaşımların arkasında modern ve post modern toplumun, kitle psikolojisinde ortaya koyduğu argümanlarla hareket eden ve evrilen bir din adamı görme eğilimi mi yatmakta? Yoksa çağımızın en büyük sorunlarından olan gittikçe yalnızlaşan bir dünyada "ben" duygusundan "biz" olma şuuruna evrilmeye çalışan grupların içte güvenilir lidere duydukları ihtiyaç mı yatmakta. Anthony Giddens "toplumsal dayanışmanın kaynağı olarak din inananlarına genel kurallar ve değerler sağlarsa, toplumsal dayanışmanın önemli bir kaynağı olur"³⁶ derken, dayanışma ve bütünleşmeye etki edecek en önemli bir kurum olarak din kurumuna vurgu yapmaktadır.

SONUÇ

Toplumsal bütünleşme ve dayanışma ruhunu içinde barındıran en önemli sosyal kurumların başında din kurumu gelmektedir. Dinin ne olduğu ile ilgili çok net bir tanım olmamakla birlikte, din sosyolojisinde din toplumsal dayanışmanın ve bütünleşmenin ana kaynağı olarak görülürken, kimi sosyologlarca din, insanların manevi ve psikolojik tatmin öğelerinden ziyade, toplumsal güç elde etmek adına bir arada buldukları bir sosyal kurum olarak kabul edilmektedir.

Süreç içinde pozitivizm olgusu ve beraberindeki modernite kavramlarının daha dünyevi bir vizyon çerçevesinde yaşamı ele almaları, teknolojinin insanları bireyselleştirmeye, yalnızlaşmaya götürdüğü ve bu duruşun mutluluğun tesis ve devamında sakıncalı olduğu yaygın bir kanaat haline dönüşmektedir. Mutluluk adına "Biz" duygusunun önemi ve bu duygu etrafında şekillenen paylaşım, yardımlaşma, ekosistemin ahenkli işleyişine devam etmesine katkıda bulunacak projelerde yer alma, adeta iç huzurun sağlanmasına yönelik çalışmalar gönüllülük esasına dayalı çalışmalardır. Tüm bu

³⁶ Anthony Giddens, *Sosyoloji*, 583.

çalışmalar içinde demokratik toplumların vazgeçilmez kurumlarından olan Sivil Toplum Kuruluşlarının güç işleri başarmak adına bir araya geldiği kurumlardır.

Postmodernist düşünsel yapıya uygun aktivitelerin ve kurumların çalışmaları arasında ülkemiz sosyal paylaşım platformunda imajine edilen din adamının, yani cami imamının, islam dininde olması gerektiği gibi cemaatine liderlik ederek yönlendirmesinin beklentisi olarak mı, algılamamız gerektiğini sorgulamalıyız. Ayrıca postmodern düşünsel yapıya evrilen toplumlardaki anlayışların, geleneksele doğru pozitif bakış açılarını arttırmasının, daha insani duruşlar sergilemenin, modernitenin acımasız, "hep bana hep bana" neslini büyüttüğü anlayışa karşı, postmodernitedeki paylaşım, yardımlaşma, birliktelik ruhunun hayata geçirilmesine yönelik faaliyetlerin, en güvenilir kurumlardan olan din kurumu çatısı altında ve dinin karizmasından yararlanarak yapabilmeyen önemi olarak mı okumalıyız?

Sonuç itibariyle din her devirde toplumsal bütünlük adına işlevselliği en yüksek kurum olup, din kurumunun hemen her devirdeki birleştirici rolüne olan inanç ve ihtiyacın postmodernitedeki izdüşümü bizim toplum yapımızda imajine edilen camii imamı ile vücut bulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Arslantürk Zeki-Akyüz Niyazi, *Sosyal Süreçler ve Din*, Ankara: Akademisyen Kitabevi, 2020.
- Arslantürk, Zeki, *Din Sosyolojisine Giriş*, İstanbul: Çamlıca Yayınları, 2.Basım, 2015 .
- Balcı, Mehmet Emin, *Modernliğin Sosyolojisi*, İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, Sosyoloji Lisans Programı Ders Kitabı.
- Cüceloğlu, Doğan "Kendini Keşfetmeye Zorluklarla Başa Çıkmaya Varmısın"(Deniz Bayramoğlu).*Varmısın*, İstanbul: Kronik Kitap, 4.Basım, 2021.
- Giddens, Anthony, *Sosyoloji*. çev Eren Rızvanoğlu-Mehmet Ali Sarı. İstanbul: Kırmızı Yayınları, I.Basım, 2012
- Marshall, Gordon vd. *Sosyoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim Sanat Yayınları, 1999.
- Polatlar, Kaan, *Durkheim'in Din Sosyolojisi*, İstanbul: Doğu Kitabevi, 2019.
- Perşembe, Erkan, "Modernlik ve Postmodernlikte Din Problemi", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14/14-15 (Haziran 2003), 5-28.
- Şan Mustafa Kemal, "Zygmunt Bauman: Modernlik ve Postmodernlik Arasında Bir Sosyolog", *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 3/11(2004), 63-90.
- Şen, Hasan, *Din Sosyolojisi*, Ankara: Detay Yayıncılık, 4.Basım, 2018.
- Şen, Hasan, *Modernite Sonrası Sosyoloji Teorileri*, Ankara: Detay Yayıncılık, 4.Basım, 2018.
- Şen, Hasan, *Postmodernite*, Ankara: Detay Yayıncılık, 4.Basım, 2018.
- Talas, Mustafa, "Sivil Toplum Kuruluşları ve Türkiye Perspektifi" *Türklük Bilimi Araştırmaları*, XXIX/(Bahar 2011), 387-401.
- Tekin, Mustafa, "Türkiye'de Toplumun Dini Hayatında Postmodern Tezahürler", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 25/25(2011), 5-28.
- Tuna, Muammer,(ed.) *Sosyolojiye Giriş*, Ankara: Detay Yayıncılık, 4. Basım, 2018.

Yavuz, Sefer "Bir Karizmatik Otorite Örneği Olarak İmamet ve Mehdi Anlayışı Türkiye Caferileri (İğdır Örneği)", *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 13/25(2011), 1-35.

Yıldız, Hasan, "Postmodernizm Nedir", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*,13/(Haziran 2015), .2

Williams Raymond, *Anahtar Sözcükler*, Çev. Savaş Kılıç, İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.